

Η συμβολή του Π. Τρεμπέλα στη λειτουργική αναγέννηση (Πρωτοπρ. Βασίλειος Ι. Καλλιακμάνης, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

/ [Πεμπτούσια](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=168604>]

3. Σημαντικότατο σταθμό για τα λειτουργικά θέματα αποτελεί η παρουσία του κα---θη-γητή Πα-ναγιώτη Τρεμπέλα (1886-1977), ο οποίος «άνοιξε το δρόμο στην επι-στη--μονική μελέτη του πλούτου των παλαιών λειτουργικών κωδίκων και εξήρε τη θέ-ση των λαϊκών μέσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία»[6] και το 1932 ορίσθηκε μέλος της Ε-πι-τρο--πής του Οι-κουμενικού Πατριαρχεία για διόρθωση και επιμελέστερη έκδοση των λει-τουρ-γι-κών βι-βλίων με επικεφαλής το Μητροπολίτη Τραπεζούντος Χρύσανθο. Η Επιτροπή αυτή λόγω των δυσμενών εθνικοπολιτικών συνθηκών δε λειτούργησε. Ο Π. Τρε--μπέλας όμως κυκλοφόρησε το έργο: *Οι τρεις λειτουργίαι κατά τους εν Αθήναις κώ-δικας*, Αθήνα 1935. Το έργο αυτό στάλθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο σε όλες τις Ορθό-δοξες Εκκλησίες με σχετικό σημείωμα ερωτημάτων, προκειμένου να υπάρξει Πανορ--θό-δοξη συμφωνία για το οριστικό κείμενο «των λειτουργικών δέλτων»[7]. Πα-ρό-τι η πλη-ρότητα της μελέτης αυτής αμφισβητήθηκε από τον Λαυριώτη Ευλόγιο Κου-ρίλα[8], διότι δεν έλαβε υπόψη και Αγιορείτικα χειρόγραφα περιοριζόμενη μόνο σε ε-κεί-να της Εθνικής Βιβλιοθήκης Αθηνών, η συμβολή της υπήρξε μεγάλη[9].

Ο Π. Τρεμπέλας διδάσκει για είκοσι περίπου χρόνια το μάθημα της Λειτουργικής στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, δημοσίευσε πλήθος λειτουργικών συγγραμμάτων. Άλλα από αυτά είχαν αστηρά

επιστη-μο-νικό χαρακτήρα, παρου-σιάζ-οντας την εξέλιξη των λειτουργικών τύπων Ανατολής και Δύσης, ενώ άλλα ήταν πιο εκλαϊ-κευ-τικά και αναφέρονταν σε πιο πρακτικά θέ-μα-τα: Από το 1924 που κυκλο-φό-ρησε η μελέτη με τίτλο, *Η τελεσιουργία της θείας Ευχα-ρι-στίας κατά τους δύο πρώτους αιώνες*, μέχρι το 1970 δημοσίευε είκοσι περίπου εργα-σί-ες αμιγώς λειτουρ-γικού ενδια-φέ-ροντος, και άλλες περίπου είκοσι που αναφέρονταν στην Ο-μιλητική, Κα--τηχητική και το Κανονικό δίκαιο. Ας μνημονευθούν ορισμένες: *Μικρόν Ευχο-λόγιον*, τόμ. 2, Αθήνα 1950 και 1955. Για το έργο αυτό βραβεύτηκε από την Ακα-δη-μία Αθη-νών.-*Αρχαί και χαρακτήρ της χριστιανικής λατρείας*, Αθήνα 1962, *Λειτουργικοί τύποι Αι-γύ-πτου και Ανατολής*, Αθήνα 1961, *Λειτουργικοί τύποι της Δύσεως και Δια-μαρτυ-ρο-μένων Agenda*, Αθήνα 1966. Κι ακόμη: *Η εις επήκοον του λαού ανάγνωσις της ευχής της Α-να-φοράς της θείας λειτουργίας*, *Η γυνή εν τη ψαλμωδία*, *Η θεία ευχα-ρι-στία κατά την συνάρθρωσιν αυτής προς τα άλλα μυστήρια και τας μυστηριοειδείς τε-λε-τάς*, *Το ζήτημα της γονυκλισίας*, *Η Ρωμαϊκή λειτουργική κίνησις και η πράξις της Ανα-το-λής* κ.ά.[10] Στην τελευταία μελέτη αποδεικνύει ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία διατή-ρησε πι-στό-τερα και γνησιότερα τα γνωρίσματα της αρχαίας χριστιανικής λατρείας. Γι' αυτό και οι νεώτερες μεταρρυθμιστικές κινήσεις των ρωμαιοκαθολικών δέχθηκαν άμεση επί-δρα-ση από τη σύγχρονη λειτουργική πράξη της Ανατολής.[11] Κι όχι το αντί-θετο, όπως νομίζουν ορισμένοι στην Ελλάδα.

Το γεγονός ότι υπήρξε μέλος δύο Χριστιανικών Αδελφοτήτων, της «Ζωής» αρχι-κά και του «Σωτήρος» στη συνέχεια, του παρείχε την ευχέρεια να μεταδώσει στα μέ-λη τους το ενδιαφέρον για αναγέννηση της λειτουργικής ζωής. Έτσι στο όλο ιε-ρα-πο-στο-λικό πρόγραμμα εντάχθηκαν και οι προσπάθειες για συστηματικότερη μύ-η-ση του λαού του Θεού στη θεία λατρεία με το κήρυγμα, την κατήχηση, τη συχνή με-το-χή στη θεία Ευχαριστία, την συμψα-λμω-δία του λαού κ.ά. Από την άλλη οι πρω-το-βου-λί-ες αυτές ενεπλάκησαν στο αμφι-λε-γόμενο θέμα των χριστιανικών κινήσεων και προ-κά-λεσαν αντιδράσεις και αντι-δικίες. Ο καιρός θα θεραπεύσει τα πρόσκαιρα πάθη μας[12], έγραφε πολύ σοφά πριν μερικά χρόνια με αφορμή τα παραπάνω ο μακαριστός καθη-γη-τής και μαθητής του Τρεμπέλα, Ιωάννης Φουντούλης. Και όντως τα πράγματα είναι δια-φο--ρετικά σήμερα.

[Συνεχίζεται]

[6] Ευαγγέλου Θεοδώρου, «Επικήδειος Λόγος», στον αφιερωματικό τόμο *Παναγιώτης Τρεμπέλας, Λέων της Ορθοδοξίας*, εκδ. «Ο Σωτήρ», Αθήνα 2010, σ. 21.

[7] Βλ. *Ορθοδοξία*, τόμ. Ι', Κωνσταντινούπολις 1935, σ. 352-355.

[8] «Δυστυχώς ο κ. Τρεμπέλας έργω τοιούτω σπουδαίω επιχειρήσας περιωρίσθη

μόνον εις τους κώδικας της Εθν. Βιβλιοθήκης των Αθηνών και έλαβε τον κόπον να εξετάση, ως λέγει, περί τους 80 κώδικας. Αλλ' εκ τούτων ελάχιστοι έχουσι παλαιογραφικήν αξίαν, οι δε λοιποί είναι νεώτατοι... Εάν ολίγον εκοπίαζεν και μετέβαινεν εις Άθω θα εύρισκεν εις την Λαύραν π.χ. εκτός πολυαρίθμων κωδίκων από του Θ΄αιώνος και εξής χρονολογούμενων και 5 δεκάδας ειληταρίων (Ι΄-ΙΕ΄ αιώνας). «Αι προς ανα-θεώ-ρησιν των εκκλησιαστικών βιβλίων γενόμεναι απόπειραι εν τη Ορθοδόξω Ανατολική Εκ-κλη-σία», *Νέα Σιών*, έτος ΛΓ΄, 1941, τόμος ΛΣΤ΄, σ. 39. Ο Ευλόγιος Κουρίλας (Επίσκοπος Κο-ρυ-τσάς) σε πολλές συνέχειες δημοσίευε άρθρα στο περιοδικό *Νέα Σιών* με τον παραπάνω τίτλο από το 1935-1941. Οι δη-μο-σιεύσεις αυτές έχουν μεγάλο ενδιαφέρον για τη λειτουργική επιστήμη, αλλά είναι αδύνατον να ερευ-νη-θούν στην παρούσα συνάφεια.

[9] Βλ. Πρωτ. Κ. Ν. Παπαδοπούλου, «Ο Παναγιώτης Τρεμπέλας ως Λειτουργιολόγος. Η συμβολή του στη μελέτη της ελληνικής υμνογραφίας», *Παναγιώτης Τρεμπέλας, Λέων της Ορθοδοξίας*, σ. 234.

[10] Ι. Φουντούλη, *Λειτουργικά θέματα*, Ζ, 31-35, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 16 όπου περισσότερα. Εμ. Κωνσταντινίδη, «Παναγιώτης Τρεμπέλας», *ΘΗΕ*, τόμ. 11b, σ.846.

[11] Π. Τρεμπέλα, *Η Ρωμαϊκή λειτουργική κίνησις και η πράξις της Ανατολής*, Αθήναι 1949, σ. 6, 50.

[12] Ι. Φουντούλη, *ό.π.*, σ. 17.